

ก
บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “ศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพื้นฟูภูมิช่างโดยชุมชนบ้านทรายทอง-ทรายไหหลวง ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร” ได้เริ่มขึ้นในระหว่าง 1 พฤษภาคม 2551 ถึง 30 เมษายน 2552 ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี ภายใต้กระบวนการวิจัยชุมชนที่ต้องการหารูปแบบและวิธีการเหมาะสมในการจัดการและพื้นฟูสภาพป่าภูมิช่างให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตริบบวนบ้านทรายทอง-ทรายไหหลวง โดยมีคำาณวิจัยหลักว่า “รูปแบบที่เหมาะสมในการอนุรักษ์พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติภูมิช่างโดยชุมชนควรเป็นอย่างไร” การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายอยู่ 3 ประการ คือ

1.เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมการพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติภูมิช่างของชุมชนทรายทอง-ทรายไหหลวง ตั้งแต่ติดตั้งปัจจุบัน

2.เพื่อศึกษาศักยภาพชุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของชุมชนในการจัดการพื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิช่าง

3.เพื่อหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการและพื้นฟูสภาพป่าภูมิช่างที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตริบบวนบ้านทรายทอง-ทรายไหหลวง

ขอบเขตการศึกษาและประชากรได้แก่

1.พื้นที่ภูมิช่าง ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

2.ชุมชนหลักได้แก่ ชุมชนทรายทอง-ทรายไหหลวง ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

3.ชุมชนรองได้แก่

- บ้านเทพภูทอง ตำบลคงเย็น อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านขอนแก่น ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านคำไหหลวง ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านเหล่านางงาม ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านศรีชุมพู ตำบลนาอกอก อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านวงพระจันทร์ ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

- บ้านนาขาม ตำบลนาอุดม อำเภอ尼คมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

ประชากรเข้าร่วมกิจกรรมหลักที่เป็นทีมวิจัยจำนวน 15 คน และประชากรกลุ่มเป้าหมายรองซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าอีกจำนวน 45 คน รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน รวมกิจกรรมที่ดำเนินการทั้งหมดตลอดกระบวนการวิจัย 12 เดือน จำนวน 18 กิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุมชนทรายทอง-ทรายไหหลวงได้ทราบและมีข้อมูลการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในการพื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติภูมิช้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับตั้งแต่การก่อทำเนิดกลุ่มกิจกรรมในระยะแรก โครงสร้างของกลุ่ม จำนวนสมาชิก การดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค

2. ทีมวิจัยและชุมชนได้ทราบศักยภาพจุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสปัจจัยและเงื่อนไข ความสำเร็จของชุมชนในการจัดการพื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิช้าง ดังรายละเอียดคือ

ศักยภาพ จุดแข็งของกลุ่มและชุมชนในการแก้ไขปัญหา อนุรักษ์และพื้นฟูทรัพยากรถูกภูมิช้าง เนื่องจากการรวมกลุ่มอย่างเหนี่ยงแน่นเพื่อทำกิจกรรมด้านอนุรักษ์ป่าของชุมชนเองซึ่งเริ่มต้นจากสมาชิกเพียงเล็กน้อยจนถึงปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 45 คน มีโครงสร้างการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการที่ชัดเจน มีการวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินการตามแผนกิจกรรม การประชุมตรวจสอบการทำงานเป็นระยะ มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมให้การสนับสนุนทั้งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และองค์ความรู้ ผลงานนอกจากจะเป็นที่ยอมรับถึงความสำเร็จในระดับชุมชน ระดับจังหวัดแล้วยังเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศอีกด้วย

ในด้านของจุดอ่อนและอุปสรรคที่เป็นปัญหาของชุมชนเองก็ยังมีให้เห็นอาทิเช่น ขาดความเข้มข้นของมาตรการในการลงโทษแก่ผู้ล้มเหลวของชุมชนในการบูกรักษาลายหรือนำໄี้ ประโยชน์จากป่าชุมชนจนเกินขอบเขตในรูปแบบต่างๆ

3. ทีมวิจัยได้ค้นพบรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการและพื้นฟูสภาพป่าภูมิช้าง ได้แก่

1) ทีมวิจัยได้เรียนรู้ ศึกษาและบันทึกประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเองอย่างเป็นระบบ

2) ทีมวิจัยได้ทบทวนการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และพื้นฟูป่าชุมชนและภูมิช้างตั้งแต่ปี 2548-ปัจจุบัน

3) ทีมวิจัยมีรูปแบบที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และพื้นฟูภูมิช้าง เป็นของตนเอง ได้แก่

3.1 ได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 45 คน มีหน่วยงานรัฐและเอกชนเป็นที่ปรึกษา

3.2 มีกิจกรรมที่ดำเนินการเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ อาทิเช่น

- การประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- กิจกรรมดับไฟป่า
- กิจกรรมทำแนวป้องกันไฟ
- กิจกรรมทำเรือนเพาะชำพันธุ์พืชหายากเพื่อปลูกเสริม

- กิจกรรมปลูกไฝ(ไม้ชาง) แ xen ย เพื่อทำไม้กวาด
- กิจกรรมปล่อยหอยหอมและปลูกาย คืนถิ่นภูไม้ชาง
- กิจกรรมปลูกป่าร่วมกับชุมชน
- กิจกรรมทำฝายชะลอกความชื้น
- กิจกรรมเดินสำรวจป่าภูไม้ชาง

3.3 ทีมวิจัยและคนในชุมชนใช้กระบวนการวิจัยเข้าช่วยจัดระบบ การแก้ไขปัญหาการดำเนินกิจกรรมให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น วิธีการระดมความคิดเห็น การหาข้อสรุปร่วมกัน การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและการวางแผนการจัดกิจกรรม